

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра екобіотехнології та біорізноманіття

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан факультету захисту рослин,
біотехнологій та екології
Коломієць Ю.В.
«23» травня 2024 року

«СХВАЛЕНО»

на засіданні кафедри екобіотехнології
та біорізноманіття

Протокол №5 від 13.05.2024 року

Завідувач кафедри

Кваско О.Ю.

«РОЗГЛЯНУТО»

Гарант ОП 101 «Екологія»

Володимир БОГОЛЮБОВ

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

“ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОЇ БІОТЕХНОЛОГІЇ”

Галузь знань 10 Природничі науки

Спеціальність 101 Екологія

Освітня програма Екологія

Факультет захисту рослин, біотехнологій та екології

Розробники: д.с.-г.н., професор Коломієць Ю.В.

Київ – 2024 р.

**Опис навчальної дисципліни
«Основи екологічної біотехнології»**

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь		
Галузь знань	10 Природничі науки	
Спеціальність	101 «Екологія»	
Освітня програма	Екологія	
Освітній ступінь	Бакалавр	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Обов'язкова	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Кількість змістових модулів	2	
Форма контролю	Іспит	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм здобуття вищої освіти		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки	1	2
Семестр	2	2
Лекційні заняття	15	2
Лабораторні, семінарські заняття	30	-
Самостійна робота	75	118
Індивідуальні завдання	-	-
Кількість тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних самостійної роботи студента	3	

1. Мета, завдання, компетентності та програмні результати навчальної дисципліни

Метою даного курсу є вивчення можливостей використання біотехнологій в природних середовищах, переробки відходів, знешкодження стоків і вибросів, рішення інших задач охорони навколишнього середовища специфічними біотехнологічними методами: клонального мікророзмноження рослин, для отримання оздоровленого посадкового матеріалу, клітинної селекції та генетичної інженерії для одержання сільськогосподарських рослин стійких до біотичних і абіотичних стресів.

Завдання курсу полягає в набутті студентами навичок застосування технологій мікроклонального розмноження рослин і їх використання для оздоровлення рослин від біотичних стресів (метод апікальних меристем, термотерапія, хіміотерапія), нових генно-інженерних методів отримання основних груп мікроорганізмів-біодеструкторів забруднень і способах їх селекції і конструювання, методів клітинної селекції, які дозволяють створювати нові сорти рослин стійкі до біотичних і абіотичних стресів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- етапи клонального мікророзмноження;
- методи оздоровлення посадкового матеріалу від вірусної інфекції;
- технології отримання оздоровленого посадкового матеріалу;
- цілі та етапи трансформації клітин;
- векторні системи для переносу генів;
- методи переносу генів в рослину;
- основні етапи агробактеріальної трансформації рослин;
- одержання рослин, стійких до біотичних і абіотичних стресів

вміти:

- володіти основними принципами отримання оздоровленого посадкового матеріалу;
- формулювати завдання на розробку нових та удосконалення існуючих технологій, які направлені на захист навколишнього середовища;
- грамотно здійснювати наукове, теоретичне та експериментальне дослідження, базуючись на фундаментальних законах і положеннях;
- використовувати у практичній діяльності сучасні екобіотехнології;
- розробляти та влаштовувати заходи щодо захисту навколишнього середовища.

Набуття компетентностей:

Інтегральна компетентність (ІК):

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та вирішувати практичні проблеми у сфері екології, охорони довкілля і збалансованого природокористування, що передбачає застосування основних теорій та методів наук про довкілля, які характеризуються комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК8. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК11. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

Фахові компетентності спеціальності (СК):

ФК5. Здатність до оцінки впливу процесів техногенезу на стан навколишнього середовища та виявлення екологічних ризиків, пов'язаних з виробничою діяльністю.

ФК9. Здатність до участі в розробці системи управління та поводження з відходами виробництва та споживання.

Програмні результати навчання:

ПРН7. Розв'язувати проблеми у сфері захисту навколишнього середовища із застосуванням загальноприйнятих та/або стандартних підходів та міжнародного і вітчизняного досвіду.

ПРН22. Брати участь у розробці проектів і практичних рекомендацій щодо збереження довкілля.

2. Програма та структура навчальної дисципліни

- повного терміну денної (заочної) форми здобуття вищої освіти;
- скороченого терміну денної (заочної) форми здобуття вищої освіти.

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма						Заочна форма						
	усь- ого	у тому числі					усь- ого	у тому числі					
		л	п	лаб б	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Змістовий модуль 1.													
Тема 1 Введення в біотехнологію та основні напрямки застосування		2	4			10		1	1			17	
Тема 2 Біотехнологія культивування ізолюваних клітин і тканин		2	4			10			1			17	
Тема 3 Оздоровлення рослин за допомогою мікроклонального розмноження.		2	4			10						17	
Тема 4 Культура протопластів та її використання. Створення соматичних гібридів рослин.		2	4			10						17	
Разом за змістовим модулем 1		8	16			40		1				68	
Змістовий модуль 2.													
Тема 5 Культура ізолюваних зародків. Запліднення in vitro. Гаплоїдія та дигаплоїдія. Соматоклональна мінливість		2	4			12						15	
Тема 6 Застосування клітинної селекції для створення рослин стійких до антропогенних		2	4			12						15	

чинників навколишнього середовища												
Тема 7 Генетична трансформація рослинних клітин для підвищення екологічності традиційних технологій		3	6			11		1				20
Разом за змістовним модулем 2		7	14			35		2				50
Усього годин		15	30			75		2	-			118

3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
Змістовий модуль 1.		
1	Умови і вимоги стерильності. Умови культивування і посуд. Види культур і їх використання.	2
2	Приготування поживного середовища Мурасіге-Скуга для культивування ізольованих клітин і тканин рослин в <i>in vitro</i>	2
3	Стерилізація насіння для отримання стерильних проростків	2
4	Стерилізація коренеплодів моркви та бульб картоплі і введення їх в культуру <i>in vitro</i>	2
5	Отримання та подальше культивування калюсних культур	2
6	Отримання та подальше культивування суспензійних культур	2
7	Оцінка життєздатності клітин і ступеню агрегації суспензії	2
8	Мікророзмноження рослин черенкуванням	2
Змістовий модуль 2.		
1	Індукція коренеутворення за мікроклонального розмноження рослин	2
2	Зняття ростових характеристик рослин-регенерантів	2
3	Ембріокультура	2
4	Виділення та культивування рослинних протопластів	2
5	Ізольована тканина сої, як тест-система на цитокініни	2
6	Приготування живильного середовища для культивування <i>Agrobacterium tumefaciens</i>	2
7	Генетична трансформація рослинних клітин за допомогою агробактерій.	2

4. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль 1.		
1	Основні проблеми біотехнології рослинної клітини	5
2	Методи, що використовують в біотехнології рослин	5
3	Регулятори росту і розвитку рослин	5

4	Метод культури ізольованих клітин та тканин	5
5	Збереження генетичної інформації клітин (метод мікроклонального розмноження та депонування, культура зародків, пиляків та насінневих зачатків).	5
6	Культура ізольованих протопластів.	5
7	Соматична гібридизація та цибридизація	5
8	Технологія рекомбінантних ДНК	5
Змістовий модуль 2.		
1	Репортерні, селективні та цільові гени та їх використання при генетичній трансформації рослин.	5
2	Методи генетичної трансформації	5
3	Методи аналізу трансгенних рослин	5
4	Продукція біофармацевтичних препаратів у рослинах	5
5	Культура калюсної тканини та клітинних суспензій.	5
6	Зміна генетичної інформації рослинної клітини шляхом мутагенезу під впливом фізичних та хімічних факторів	5
7	Механізм продукції вторинних метаболітів в клітинних культурах	5

5. Засоби діагностики результатів навчання:

- екзамен;
- модульні тести;
- реферати;
- розрахункові та розрахунково-графічні роботи;
- захист лабораторних та практичних робіт.

6. Методи навчання:

- словесний метод (лекція, дискусія, співбесіда тощо);
- практичний метод (лабораторні, практичні заняття);
- наочний метод (метод ілюстрацій, метод демонстрацій);
- робота з навчально-методичною літературою (конспектування, тезування, анотування, рецензування, складання реферату);
- відеометод (дистанційні, мультимедійні, веб-орієнтовані тощо);
- самостійна робота (виконання завдань);
- індивідуальна науково-дослідна робота здобувачів вищої освіти.

7. Методи оцінювання.

- екзамен;
- усне або письмове опитування;
- модульне тестування;
- реферати, есе;
- захист лабораторних та практичних робіт;
- презентації та виступи на наукових заходах.

8. Розподіл балів

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти. Оцінювання знань здобувача вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з табл. 1 чинного «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України»

Рейтинг студента, бали	Оцінка національна за результати складання	
	екзаменів	заліків
90-100	Відмінно	Зараховано

74-89	Добре	
60-73	Задовільно	
0-59	Незадовільно	Не зараховано

Для визначення рейтингу студента (слухача) із засвоєння дисципліни $R_{\text{дис}}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу студента (слухача) з навчальної роботи $R_{\text{нр}}$ (до 70 балів): $R_{\text{дис}} = R_{\text{нр}} + R_{\text{ат}}$.

9. Навчально-методичне забезпечення

- електронний навчальний курс навчальної дисципліни (на навчальному порталі НУБіП України eLearn - <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=2217>);
- конспекти лекцій та їх презентації (в електронному вигляді);
- підручники, навчальні посібники, практикуми;
- методичні матеріали щодо вивчення навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм здобуття вищої освіти.

10. Рекомендовані джерела інформації

1. Кляченко О.Л., Коломієць Ю.В., Янсе Л.А., Постоєнко В.О. Екологічна біотехнологія та біоінженерія: підручник. Частина 1: Біоінженерія. Київ: Аграрна наука, 2020. 136 с.
2. Кляченко О.Л., Коломієць Ю.В., Янсе Л.А., Постоєнко В.О. Екологічна біотехнологія та біоінженерія: підручник. Частина 2: Клітинні технології. Київ: Аграрна наука, 2021. 276 с.
3. Мельничук М. Д., Кляченко О. Л., Коломієць Ю.В. Біоінженерія. К.: ЦП «Компринт», 2015. 550 с.
4. Кляченко О. Л., Коломієць Ю. В., Антіпов І. О. Біотехнологія. Ч. 1. Сільськогосподарська біотехнологія. К.: ЦП «Компринт», 2015. 300 с.
5. Буценко Л.М., Пирог Т.П. Біотехнологічні методи захисту рослин: підручник. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 346 с.
6. Мельничук М.Д., Новак Т.В., Кунах В.А. Біотехнологія рослин. К.: Поліграфконсалтинг, 2003. 520 с.
7. Мельничук М.Д., Новак Т.В., Левенко Б.О. Основи біотехнології рослин. К., 2000. 248 с.
8. Пирог Т.П., Ігнатова О.А. Загальна біотехнологія: підручник. К.: НУХТ, 2009. 336 с.
9. Мацай Н. Ю. Основи біотехнології: підручник для студ. освітнього рівня бакалавр спец. «Біологія» Луганськ: 2011. 153 с.
10. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. Режим доступу: www.nbuv.gov.ua.
11. Національна парламентська бібліотека України Режим доступу: www.nplu.kiev.ua.
12. Наукова бібліотека університету. Режим доступу: <https://nubip.edu.ua/structure/library>
13. Електронна бібліотека України. Режим доступу: www.ELibUkr.org.
14. Електронні бібліотеки закладів вищої освіти України «Для всіх, хто навчається».
15. Велика бібліотека навчально-методичної літератури. Режим доступу: <http://metodportal.net>
16. Наукова електронна бібліотека. (Книги, підручники, дисертації, автореферати). Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/portal>